

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.6.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.2)

УДК 346.5:334

*А. В. Руснак,
д. е. н., доцент, професор кафедри економіки,
Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID: 0000-0002-3198-2866*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

*A. V. Rusnak
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Economics,
Kherson Branch of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Kherson, Ukraine*

STATE REGULATION AND SUPPORT OF THE DEVELOPMENT OF CONSUMER CO-OPERATION IN UKRAINE

Встановлено, що державне регулювання споживчої кооперації – це система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру. Обґрунтовано необхідність комплексного державного регулювання споживчої кооперації на всіх рівнях державного управління: загальнодержавному, регіональному, місцевому. Узагальнено основні заходи державного регулювання споживчої кооперації на кожному з рівнів державного управління. Виділено організаційні, економічні, науково-методичні, правові засоби впливу на учасників споживчої кооперації. До організаційних віднесено цільові програми, моделі та проекти створення споживчих кооперативів, організаційно-технологічні норми та правила взаємодії, виробничі бізнес-плани діяльності. Економічні засоби впливу включають податкові, кредитні, страхові пільги; субсидії та субвенції; інвестиції; державне та внутрішньогосподарське регулювання; фонди економічного стимулювання. До науково-методичних засобів впливу віднесено методики, інструкції, рекомендації щодо розвитку процесів споживчої кооперації; інформаційно-консультаційне обслуговування; підвищення кваліфікації працівників підприємств споживчої кооперації. Правові засоби впливу включають правові норми та нормативи загальнодержавного, регіонального рівнів та рівня суб'єкта господарювання щодо реалізації організаційних, економічних та науково-методичних засобів стимулювання розвитку споживчої кооперації. Узагальнено комплекс економічних важелів державного регулювання розвитку споживчої кооперації, який включає страхову систему, кредитну та зовнішньоекономічну політики, аудит, податкову систему, цінову політику, державний бюджет. Визначено основні напрями державної підтримки споживчої кооперації, зокрема правове забезпечення розвитку кооперативного сектора; диференціація податків, оптимізація ціноутворення; полегшення доступності до кредитів; реструктуризація заборгованості, відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням кооперативами соціальних, економічних функцій, які належать державі; невтручання в господарську і соціальну діяльність кооперативів.

It has been established that state regulation of consumer co-operation is a system of measures of

legislative, executive and supervisory nature. The necessity of comprehensive state regulation of consumer co-operation at all levels of state regulation: national, regional, and local is substantiated. The main measures of state regulation of consumer co-operation at each level of government control are generalized. Organizational, economic, scientific and methodical, legal means of influence on the participants of consumer co-operation are highlighted. Organizational means include target programs, models and projects of creation of consumer cooperatives, organizational and technological norms and rules of interaction, production business plans of activity. The economic means of influence include tax, credit, insurance benefits; subsidies and subventions; investments; state and internal economic regulation; funds for economical incentive. The scientific and methodological means of influence include methodology, instructions and recommendations for the development of consumer co-operation processes; information and consulting service; improvement of professional skills of employees of consumer co-operation enterprises. The legal means of influence include the legal norms and regulations of the national, regional levels and the level of the subject of economic activity related to the implementation of organizational, economic and scientific and methodical means of stimulating the development of consumer co-operation. The complex of economic levers of state regulation of the development of consumer co-operation, which includes the insurance system, credit and foreign economic policy, audit, tax system, pricing policy, and the state budget, is generalized. The main directions of state support of consumer co-operation, in particular legal support for the development of the cooperative sector; differentiation of taxes, optimization of pricing; facilitating access to loans; debt restructuring, reimbursement of expenses related to the implementation of social, economic functions, which belong to the state, by the cooperatives; non-intervention in the economic and social activities of cooperatives are determined.

Ключові слова: *споживча кооперація; кооператив; державне регулювання; державна підтримка; державне управління.*

Key words: *consumer co-operation; cooperatives; state regulation; state support; government control.*

Постановка проблеми. Сучасна кооперація України характеризується розширенням можливостей її як суб'єкта ринкових відносин; проникненням у всі сектори та галузі економіки; формуванням оптимального співвідношення великих, середніх та малих підприємств; посиленням й зміцненням прав та економічної ролі членів кооперативів у вирішенні їх соціально-економічних завдань; зростанням соціальних функцій їх взаємозв'язку з господарськими структурами; наявністю тенденцій до посилення інноваційної активності та освоєнням різноманітних інновацій.

Державне регулювання та підтримка споживчої кооперації є невід'ємною частиною механізму державного регулювання національної економіки. Це система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру для досягнення економічної та соціальної ефективності суспільного розвитку, підтримки конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку споживчої кооперації перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних учених. Зокрема, Гринюк Н. [2] досліджує європейські тенденції розвитку споживчої кооперації, Окландер М., Чукурна О., Гончаренко В. [4] висвітлили правовий досвід розвитку кооперативних відносин, Осадчук Ю. [5] розглядає ефективність державного регулювання системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації, Ушкаренко Ю., Соловійов А. [6] висвітлили загальні питання державного регулювання розвитку кооперації в Україні. Разом з тим, поглибленого вивчення потребують економічні важелі державного регулювання споживчої кооперації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка сучасного стану державного регулювання розвитку споживчої кооперації в Україні та його економічних важелів.

Виклад основного матеріалу. Нині активно розвивається кооперативний сектор економіки, особливо споживча, кредитна та сільськогосподарська кооперація. На початок 2018 р. функціонувало 1213 підприємств споживчої кооперації, зареєстровано 26975 кооперативів, з них 2248 виробничих кооперативів, 18654 – обслуговуючих, 749 – споживчих, 996 сільськогосподарських виробничих, 1073 – сільськогосподарських обслуговуючих [1].

Споживча кооперація України як важлива складова багатокладної економіки України в процесі реформувань спрямовувала свої зусилля на створення власної моделі господарювання, адекватної ринковій

економіці: оптимізувався склад і галузева структура, удосконалювалися функції, розвивалися нові види діяльності. Діяльність національної споживчої кооперації є багатогалузевою й охоплює гуртову та роздрібну торгівлю, заготівлі, виробництво, будівництво, транспорт, освіту, надання послуг та зовнішньоекономічну діяльність, що обумовлює її значний потенціал як у формуванні внутрішнього ринку, так і у використанні переваг від участі у міжнародному поділі праці і євроінтеграційних процесах [2, с. 776-779].

Значний вплив на розвиток споживчої кооперації має характер кооперативного законодавства і розвиток асоціацій кооперативів, а також податкова і кредитна політика.

Національне законодавство України визначає споживчу кооперацію України, як повноправний суб'єкт ринку, гарантує її самостійність і незалежність, захист і охорону власності. Прийнятий у 1992 р. Закон України «Про споживчу кооперацію» [3] повернув поняттю кооперації той зміст, який в ньому вбачає міжнародне співтовариство. Особливе значення має те, що дане законом визначення споживчої кооперації відповідає поняттям Міжнародного кооперативного альянсу й Міжнародній організації праці в кооперативних організаціях. Відповідно до їхніх базових визначень, кооперативна організація, це об'єднання або асоціація осіб, що добровільно об'єдналися з метою задоволення своїх соціальних і економічних потреб шляхом створення демократично контрольованого підприємства, яке є суспільною власністю. Відповідно до прийнятого закону, основним завданням споживчої кооперації, є не підприємництво на основі виробничого ризику й одержання прибутку, а спільне заняття господарською діяльністю, з метою поліпшення економічного і соціального стану своїх членів [4, с. 68-70].

Держава визнає, що споживчі товариства України ставлять перед собою іншу мету, ніж підприємницькі структури, але ознаками неприбутковості їх не наділяє. Відповідно до діючого законодавства, споживчі товариства і спілки не можуть бути віднесені до кооперативних організацій, які володіють ознаками неприбуткових організацій, тому що вони займаються господарською діяльністю та надають послуги всьому населенню, а не тільки своїм членам. Доходи, отримані ними в результаті господарської діяльності їхніх підприємств, визначаються нормами закону України «Про споживчу кооперацію», як прибуток.

У межах державного регулювання формування та використання системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації в нашій державі вплив основних суб'єктів здійснюється через різноманітні форми й методи з використанням різних інструментів, які регулюють не лише діяльність споживчої кооперації, але й зовнішнє середовище. Таким чином, об'єктами регулювання є соціально-економічні умови функціонування та формування доходу й прибутку споживчої кооперації, інституціональне середовище фінансового забезпечення, організаційно-правові відносини з формування та використання фінансового забезпечення, економічні процеси, потенціал фінансування розвитку споживчої кооперації та її соціальної відповідальності [5, с. 90-102].

Сукупність загальноприйнятих форм і методів державного регулювання розвитку кооперації включає такі напрями:

1. Держава стимулює створення і підтримує діяльність кооперативів за рахунок бюджетних коштів на основі розроблених програм соціального розвитку територій, здійснює наукове, кадрове й інформаційне забезпечення.

2. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування не повинні втручатися в господарську, фінансову й іншу діяльність кооперативів, за винятком випадків, передбачених законодавством України.

3. Збитки, завдані кооперативу в результаті незаконних дій (або бездіяльності) державних чи інших органів або посадових осіб, які порушили права кооперативу, а також у результаті неналежного здійснення такими органами або посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо кооперативу, підлягають відшкодуванню цими органами [6, с. 100-107].

Державне регулювання споживчої кооперації необхідно найбільш ефективно здійснювати комплексно на всіх рівнях державного управління: загальнодержавному, регіональному, місцевому.

На загальнодержавному рівні можуть бути передбачені такі заходи:

- розробка нормативно-правової бази для розвитку споживчої кооперації;
- розробка стратегічних напрямів економічної політики підтримки кооперативів на основі розробки державних програм розвитку споживчої кооперації;
- підготовка висококваліфікованих кадрів для інформаційно-консультативної діяльності.

На регіональному рівні у межах розробки регіональних програм розвитку кооперації можуть бути впроваджені такі заходи:

- забезпечення державного замовлення на певні види продукції;
- підвищення кваліфікації працівників кооперативів.

На місцевому рівні у межах розробки територіальних програм розвитку споживчої кооперації можуть бути впроваджені такі заходи:

- створення координаційних центрів розвитку кооперації;
- популяризація ідей кооперації серед населення;
- надання допомоги підприємствам споживчої кооперації у підборі та оформленні права власності або взятті в оренду необхідного майна;
- сприяння збуту продукції.

На етапі удосконалення створеної кооперативної структури стають найбільш актуальними такі заходи державного регулювання процесів кооперації:

- підготовка кадрів-управлінців широкого профілю;
- підтримка програм розвитку споживчої кооперації;
- вирівнювання умов на ринках збуту продукції;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- виважена податкова політика.

В цілому, можна виділити такі засоби впливу на учасників споживчої кооперації: організаційні, економічні, науково-методичні, правові (табл. 1).

Таблиця 1.
Засоби впливу на учасників споживчої кооперації

Види	Засоби
Організаційні	- цільові програми; - моделі та проекти створення споживчих кооперативів; - організаційно-технологічні норми та правила взаємодії; - виробничі бізнес-плани діяльності
Економічні	- податкові, кредитні, страхові пільги; - субсидії та субвенції; - інвестиції; - державне та внутрішньогосподарське регулювання; - фонди економічного стимулювання
Науково-методичні	- методики, інструкції, рекомендації щодо розвитку процесів споживчої кооперації; - інформаційно-консультаційне обслуговування; - підвищення кваліфікації працівників підприємств споживчої кооперації
Правові	- правові норми та нормативи загальнодержавного, регіонального рівнів та рівня суб'єкта господарювання щодо реалізації організаційних, економічних та науково-методичних засобів стимулювання розвитку споживчої кооперації

Основні важелі державного регулювання розвитку споживчої кооперації відображені на рис. 1.

До економічних важелів державного регулювання споживчої кооперації відносяться страхова система, кредитна та зовнішньоекономічна політики, аудит, податкова система, цінова політика, державний бюджет.

Державна підтримка і правовий захист споживчої кооперації включає:

- правове забезпечення розвитку кооперативного сектора;
- надання кооперативам статусу неприбуткових підприємств;
- диференціація податків, оптимізація ціноутворення;
- полегшення доступності до кредитів;
- реструктуризація заборгованості, відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням кооперативами соціальних, економічних функцій, які належать державі;
- сприяння соціальному обслуговуванню пайовиків;
- забезпечення правового захисту майна кооперативів, а також гарантій;
- невтручання в їх господарську і соціальну діяльність.

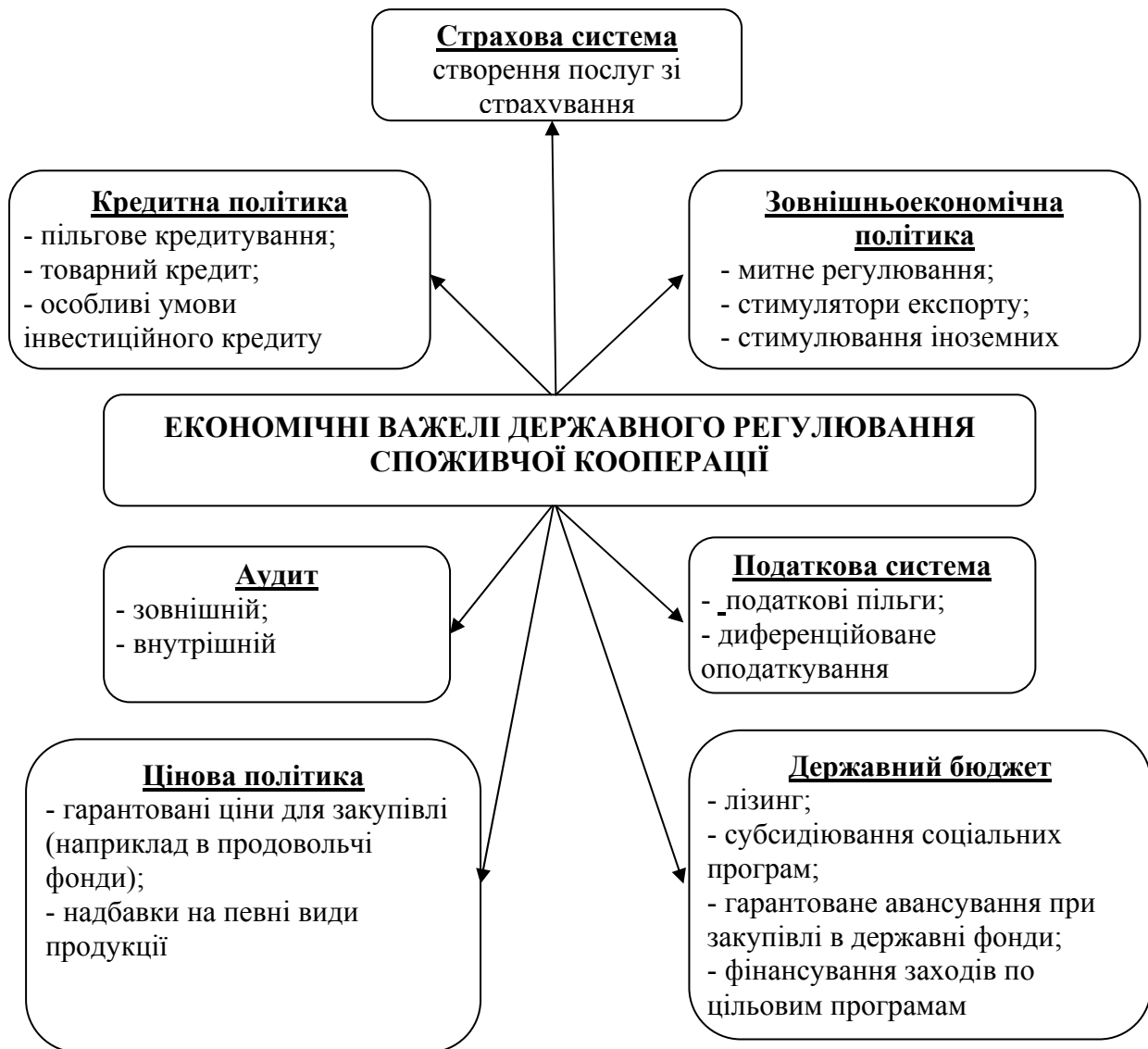

Рис. 1. Комплекс економічних важелів державного регулювання розвитку споживчої кооперації

Висновки. На сучасному етапі необхідна активізація державного регулювання споживчої кооперації. цей процес повинен здійснюватися комплексно – на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Одним із важливих напрямів державної підтримки споживчої кооперації є створення сприятливих економічних умов для організації багаторівневої системи кооперації.

Література.

1. Статистичний щорічник України за 2017 рік: збірник. Державна служба статистики України. К. 2018. С. 484.
2. Гринюк Н.А. Європейські тенденції розвитку споживчої кооперації: уроки для України. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 776-779.
3. Про споживчу кооперацію: Закон України №2265-ХІІ від 10.04.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (дата звернення: 20.01.2019).
4. Окландер М.А., Чукурна О.П., Гончаренко В.В. Стратегії розвитку підприємств споживчої кооперації України. Одеса: «Екологія». 2007. С. 68-70.
5. Осадчук Ю. Ефективність державного регулювання системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2017. Vol. 3. № 3. С. 90-102.
6. Ушкаренко Ю.В., Соловійов А.І. Державне регулювання розвитку кооперації в Україні. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2016. URL: <http://dspace.ksu.ks.ua/bitstream/123456789/1948/1/Стаття%201.pdf>. С. 100-107 (дата звернення: 15.02.2019).

References.

1. State Statistics Service of Ukraine (2018), “Statistical Yearbook of Ukraine for 2017”, p. 484.

2. Hryniuk, N.A. (2018), "European tendencies of development of cooperation: lessons for Ukraine", *Molodyj vchenyj*, № 4 (56), pp. 776-779.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About co-operation", available at: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (Accessed 20 Jan 2019).
4. Oklander, M.A. Chukurna, O.P. and Honcharenko, V.V. (2007), *Strategii rozvytku pidpryemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy* [Strategies of development of partnerships of cooperation with Ukraine], Ekolohiia, Odesa, Ukraine.
5. Osadchuk, Yu. (2017), "The effectiveness of the sovereign regulation of the financial management system of the development of the cooperative", *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, vol. 3, № 3, pp. 90-102.
6. Ushkarenko, Yu.V. and Solovjov, A.I. (2016), "State regulation of the development of cooperation in Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii*, URL: <http://dspace.ksu.ks.ua/bitstream/123456789/1948/1/Стаття%201.pdf>, pp. 100-107 (Accessed 15 Feb 2019).

Стаття надійшла до редакції 03.06.2019 р.